

Нотатки

Залучення в проєктах відновлення громад: принципи, цінності, процеси

1.11.2022

Це перша зустріч із серії публічних подій "Відбудова України: Хто має право на участь?", що мала на меті створити майданчик для обміну досвідом реалізації проєктів відновлення в громадах із залученням місцевих спільнот та дієвців. "Відновлення", у нашому розумінні, — це широка рамка трансформації міст, спрямована на адаптацію до змін, фізичну відбудову, реінновацію чи побудову заново житла, соціальної та інженерної інфраструктури, розробку стратегічного бачення просторового розвитку територій громад внаслідок впливу війни в Україні.

До розмови долучились:

- Ганна Бондар, архітекторка, народна депутатка Верховної Ради України
- Іван Вербицький, директор аналітичного центру Cedos, дослідник, аналітик
- Дарина Мендела, керівниця програми комунікації Інституту міста Львівської міської ради
- Максим Терлецький, виконувач обов'язків директора Інституту міста Львівської міської ради

Чи обговорення стратегій залучення до відновлення сьогодні "на часі"? Чому?

Українці сьогодні борються за збереження демократичних цінностей та самої демократії. Якщо ми сьогодні чи в майбутньому знехтуємо практиками залучення – ми знехтуємо демократією.

Відбудова починається відразу *після руйнування*. Саме тому, важливо говорити про відновлення та практики залучення різних акторів у цьому процесі відтепер. Варто не лише обговорювати, а й напрацьовувати зміни до тих підходів та методів, що застосовувались раніше. Потрібно не лише реагувати на наявні виклики, а й впроваджувати стратегічні рішення на всіх рівнях. Щоправда, у нашому досвіді наразі немає напрацьованих методологій, як відповідати на виклики сьогодення. Більш того, загострюються і старі проблеми.

Широкий процес залучення дасть можливість забезпечити більш сталі рішення та стратегії. Важливо розбудовувати довіру через обговорення ключових рішень, що приймаються як на державному, так і на місцевому рівнях.

Усі рівні влади зіштовхуються з кардинально новими викликами. Більшість стратегій та планів потребують трансформації, переглядів, переоцінки, зміни підходів. Потреби мешканців та мешканок змінюються, виникають нові. Кожна громада зіштовхується зі своїми викликами: чи то забезпечення умов для осіб із постраждалих громад, чи то безпекові питання та захисту, чи то забезпечення громади ресурсами тощо. Реалізація якісних трансформацій неможливі без комунікації: консультацій з різними акторами та якісного інформування громади.

Залучення до прийняття рішень, планування відновлення та безпосереднього процесу дають можливість повернути суб'єктність представникам та представницям громади, повернути контроль за життям та майбутнім. Важливо також розділяти цю відповідальність та ініціювати

Нотатки

ґрунтовні обговорення, консультації, круглі столи, делегувати процес реалізації. Це є важливим механізмом відновлення спільноти та індивідуального відновлення після пережитого травматичного досвіду.

Люди, як і інституції мають не лише брати активну участь у трансформаціях, які відбуваються, а й змінювати свої практики, спосіб життя у відповідь на сучасні виклики та брати на себе більшу відповідальність за майбутнє.

Мешканці та мешканки України платять високу ціну за своє майбутнє та майбутнє України, саме тому вони мають мати достатньо можливостей впливати на майбутнє.

Які трансформації сьогодні відбуваються у системі прийняття рішення зокрема щодо адаптації та відновлення громад, що впливають на процеси участі та залучення? Які тенденції ви спостерігаєте сьогодні?

Соціальні трансформації

- Посилення запиту на швидкі зміни та дії зі сторони громади, які потребують часу для якісної реалізації. Наприклад, процес “дерусифікації” або комеморації;
- солідарність громадянського суспільства, волонтерського руху, загальна мобілізація спільноти, новий досвід взаємодії з органами влади;
- відчуття “ціни” війни для суспільства дасть поштовх до посилення очікувань від змін країни та громад в майбутньому;
- для малих громад мобілізація активної частини мешканців на фронт, а також евакуація жителів (часто більш економічно спроможних) має кардинальний наслідок та суттєво впливають на спроможність громади до відновлення сьогодні;
- посилення соціальних нерівностей;
- більшість людей пережили травматичний досвід та продовжують зіштовхуватись зі значною кількістю проблем щодня: безпекових, економічних, доступу до базових умов життя та роботи, тощо; посилення загальної напруженості в суспільстві. Взаємодія з мешканцями потребує залучення психологів або консультацій з ними;
- міграційні процеси в державі: громади, що прийняли велику кількість переміщених осіб, зіштовхуються з викликом забезпечити якісні умови життя. Це потребує якісної комунікації, дослідження потреб та обговорень рішень з представниками осіб із постраждалих громад. З іншого боку – громади, з яких, власне, виїхало населення. Підчас планування постає багато запитань, які потребують вирішення: скільки людей повернеться? Хто та коли? Чи та яким чином залучати людей, що виїхали? Як мотивувати людей повернутись?

Зміни нормативної бази

- Розробка законодавства в сфері залучення до планів відновлення територій, громад та областей;
- нова постанова Кабінету Міністрів щодо практик залучення до розробки містобудівної документації.

Трансформації в системі управління та організації роботи місцевого самоврядування

- Під час військового стану з'явилося багато завдань, що раніше були нерегламентовані, а відтак нема прописаної процедури їх вирішення. Органи

Нотатки

місцевої влади часто тестують нові підходи до вирішення проблем. Є можливість стати більш гнучкими та запровадити інноваційні практики. Тестування рішень потребують постійних якісних консультацій зі стейкхолдерами;

- посилення кооперації з волонтерськими спільнотами;
- є постійна необхідність приймати швидкі рішення та реагувати на нові виклики;
- посилення навантаження та стресу в роботі в умовах війни.

Обмеження можливостей участі, пов'язані з військовим станом. Загрозливі тенденції, пов'язані із викликами війни

- Обмеження доступу до публічної інформації. Саме тому існує ризик усунення громадськості від можливості реалізації функції моніторингу та контролю, що суперечить базовим принципам демократичного управління;
- самоцензурування зі сторони громадянського сектору та обмежена критика дій органів місцевої влади;
- обмеження протестів. З одного боку, громадськість розуміє причини, з іншого боку, – віднаходить нові шляхи демонстрації своєї позиції та незгоди з рішеннями, які приймаються;
- посилення фінансових проблем, безробіття, обмеження доступу до первинних благ (електрики, води, тепла), переведення закладів освіти на дистанційну форму навчання значно обмежує можливість широкого кола громадян брати участь в процесах залучення через брак ресурсної спроможності.

З якими викликами будуть зіштовхуватись громади на шляху до відновлення? Які виклики пов'язані безпосередньо із процесами участі та залучення?

Виклики з точки організації процесу участі та залучення:

- якісне залучення потребує часу;
- необхідність забезпечити легітимність процесу та результату, врахувавши думки та потреби волонтерів, військових, ветеранів та тих, хто був змушений поїхати з громади;
- вразливість та чутливість населення, пов'язане з травматичними подіями;
- посилення запиту на швидкі та позитивні зміни в країні та громаді; а невиправдані завищені очікування можуть знизити довіру в громаді;
- важливо забезпечити інклюзивність для різних досвідів та соціальних груп;
- посилення запиту на участь потребуватиме додаткового ресурсу зі сторони органів місцевої влади.

Соціальні виклики:

- Різний досвід переживання війни може посилити соціальні розриви та конфлікти в громаді, тому варто приділяти увагу процесам побудови порозуміння та довіри;
- прогнозована бідність та безробіття вплине на загальний ресурс та спроможність населення долучатись до процесів відновлення.

Виклики для громад та професійної спільноти:

- Посилення конкуренції громад за ресурси на відновлення. Особливо це стосується менших громад, які мають менший соціальний капітал та меншу спроможність;

Нотатки

- загроза втрати суб'єктності місцевої професійної спільноти: більшість проєктів відновлення будуть реалізовані за кошти міжнародної спільноти із залученням іноземних фахівців та фахівчинь або під патронажем міжнародних фондів. Важливо критично ставитись іноземного досвіду та посилювати роль локальної експертизи – “Нічого для нас без нас”;
- брак соціального капіталу в невеликих громадах.

Які принципи мають бути в основі участі та залучення різних акторів до процесу відновлення на різних рівнях – державному, регіональному та локальному?

- Широке інформування та якісна комунікація;
- раннє залучення;
- забезпечення рівності участі;
- використання різних форматів (зокрема, гібридних) для залучення представників всіх груп акторів;
- обов'язкова психологічна підтримка процесу;
- забезпечення справедливості процесу та результатів залучення;
- повернення відповідальності через залучення;
- посилення суб'єктності локальних акторів та локальної експертизи.

Ключові рекомендації для органів влади та ініціатив з відбудови:

Реалізація будь-якого проєкту у громадах має супроводжуватись практиками залучення. Громадян потрібно інформувати про плани, процес прийняття рішення, можливості участі та результати, хід реалізації. Більше того, практики залучення потрібно застосовувати у межах проєктів, які є чутливими і можуть викликати непорозуміння в спільноті або конфлікт. “Лакмусовим папірцем” може бути рівень відгуку на оголошення про планування того або іншого проєкту чи рішення. Якщо оголошення про початок планування процесу викликає дискусію або має високий резонанс, варто приділити значну увагу процесу залучення різних акторів до проєкту. А також не боятись тестувати нові підходи та експериментувати з практиками участі, способами комунікації та медіа, через які відбувається взаємодія.

Важливою складовою процесу залучення є делегування та розділення відповідальності. Органам місцевої влади варто відкритись до кооперації з експертною спільнотою, дослідницькими інститутами, громадськими організаціями, низовими ініціативами, іншими громадськими об'єднаннями, інституціями, бізнесами. Значна кількість українців та українок отримали досвід єднання через волонтерство. Важливо зберегти та посилити його.

Сьогодні є унікальний шанс для українських громад значно підвищити рівень управління та забезпечити сталість процесів прийняття рішень через досвід мобілізації та співучасті громади у відновленні, а також новий кредит довіри від суспільства.

У відповідь на виклики сучасності органи влади повинні шукати компроміс між “швидкими” та “демократичними” процесами прийняття рішень. Залучення є необхідною складовою, одночасно важливо пам'ятати, що існує широка палітра практик залучення громади та акторів і в кожній ситуації може бути вибраний найбільш оптимальний підхід. Рішення та проєкти мають прийматись із розумінням та врахуванням стратегічного бачення, яке має стати результатом широкої участі представників та представниць громади.